

RÁDIÓS GAZDASÁGI ELŐADÁSOK

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

ELNÖK: MAYER KÁROLY DR.
HELYETTES ELNÖK: BUDAY BARNA

TAGOK:

MARSHALL FERENC DR. SZTANKOVICS JÁNOS
NÉMETH JENŐ WELLMANN OSZKÁR DR.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

CZVETKOVITS FERENC DR.

SEGÉDSZERKESZTŐ:

SUHAYDA TIBOR

SZERKESZTŐSÉG:

BUDAPEST, V., KOSSUTH LAJOS-TÉR 11. SZ., II. ZOL.

V. ÉVF.

A. SZOROZAT
22. SZÁM

1932.

OLVASD EL, ŐRIZD MEG ÉS GYŰJTSD KÖNYVTÁRBA!

Mangalica vagy hússertés?

Írta:

Kovács Sándor

m. kir. gazdasági tanár.

PHYLAXIA

SZÉRUMTERMELŐ R.-T.

BUDAPEST, X. KERÜLET, SZÁLLÁS-UTCA 3. SZÁM

Sertéspestis elleni védekezésnél használja
a **Phylaxia** megbízható **Hutýra-Köves-féle**
szérumát és szimultán ojtóanyagát.

DÍJTALAN SZAKTANÁCS!

Mangalica vagy hússertés?

Írta: **Kovács Sándor** m. kir. gazdasági tanár.

Hazánkban — amint az a régi történelmi feljegyzésekből is megállapítható — már ősidők óta foglalkoznak sertésenyésztéssel. Magyarország természeti és gazdasági viszonyai mindig kedveztek a sertésenyésztésnek. Sík vidéken a Duna, a Tisza és mellékfolyóiknak nagykiterjedésű árterületei, hegyes vidékeken pedig az óriási erdőségek makktermésben gazdag legelői a sertésnek minden gondozás, etetés és hizlalás nélküli tartását tették lehetővé.

Később, amikor őseink a nomád étellel már felhagytak és földműveléssel és rendszeres növénytermesztéssel foglalkoztak, a mezőgazdasági kultúrnövények, de elsősorban a tengeri természetének elterjedése volt az a tényező, amely a magyarországi sertésenyésztést átalakította és további fejlődésének új irányt szabott.

A mult század közepe óta pedig a belterjes gazdálkodásnak mind nagyobb és nagyobb térhódítása, a tejgazdaságok keletkezése, tejszövetkezetek alakítása, a tejgazdasági és tejipari melléktermékek értékesítése, a húsfogyasztó közönség igényének megváltozása, a húsfogyasztás nagyobbmértvű elterjedése voltak azok a legfontosabb, közvetlenül ható körülmények, amelyek következtében a nyugati országokból behozott, gyorsabban fejlődő sertésfajták — amilyen a yorkshire, berkshire, a nemesített német sertés, a cornwall, a lincolnshire — Magyarországon is meghonosodtak. Tenyésztésük napjainkban is mind nagyobb és nagyobb tért hódít, a magyar mangalica sertés tenyésztése mellett.

Csonkamagyarország jelenlegi sertésállománya körülbelül 2,700.000 darab. A sertésállománynak túlnyomórésze, ezidőszerint mintegy 85%-a mangalica, 15%-a pedig tisztavérű nyugati, úgynevezett hússertés. A mangalica sertésállomány egyrésze azonban ma már nem tisztavérű, hanem — különösen kiskgazdáinknál — a gyorsabb fejlődésű és szaporább nyugati fajtákkal, leginkább yorkshirrel egyszer vagy többször átkeresztezett állat. A hússertések tenyésztése terjedőben van, míg a mangalica sertés lassan, de fokozatosan tért veszít, különösen azokon a vidékeken, ahol az igényesebb hússertések tenyésztéséhez szükséges előfeltételek megvannak.

A sertés tenyésztésének gazdasági jelentőségét és nemzetgazdasági fontosságát az adja meg, hogy a legkülönfélébb takarmányokat: zöldtakarmányokat és szénaféléket, gyökér és gumós takarmányokat, különféle magvakat, a nagy tömegben előforduló gyári és tejgazdasági melléktermékeket, konyhai hulladékokat mind jóízűen megeszi és

kitűnően hasznosítja. Mocsaras legelők, murvás gödrök, tarlók, erdei legelők legjobb kihasználója, sokszor egyetlen értékesítője a sertés. Mocsaras, vagy alacsonyabb fekvésű, vizenyős legelőn nem tarthatunk lovat, szarvasmarhát, de juhot sem, mert azok ott különböző betegségeket (májmetelyt, lépfenét, szőrférgességet) kapnak, míg a sertés ezeken a területeken is minden veszély nélkül jól megél. A gabonafélék tarlójára kipergett szemet, az elhullott kalászokat a sertés tudja a legjobban összeszedni és a gazdának megmenteni. Az erdei legelőkben a makkot leginkább csak sertéssel tudjuk értékesíteni. Legeltetve olcsón meghízik rajta, megtakarítva ezzel a gazdának még a megszedetés költségeit is. De nemcsak a föld felszínén található anyagokat fogyasztja, hanem kitűnő szaglásával megkeresi és orrmányával kitúrja a földből is a neki való takarmányokat: a földben maradt burgonyát, répát, csicsókát, gyökereket, gombákat, rovarokat, egereket, pockokat. Ezek elfogyasztásával többszörös hasznot hajt a gazdának.

Nagy szaporaságánál, gyors fejlődésénél, rövid idő alatt sok zsír- és jelentékeny hústermelésénél fogva, nagyon fontos szerepet tölt be ételmezésünkben. A közéletmezésben felhasznált húsnak körülbelül 43%-a, a zsírnak pedig mintegy 90—95%-a a sertéstől származik. Közismert tény, hogy a magyar ember szereti a disznóhúst és a szalonnát, a magyar konyha pedig csaknem kizáróan sertésszírral készíti az ételeket.

A felsoroltak együttvéve adják meg a sertés tenyésztésének nagy nemzetgazdasági fontosságát és az okát annak, hogy a sertés a nagy- és a kisgazdaságokban, de a legszegényebb ember udvarában is megtalálható. Nagygazdaságokban falkában, kondában tenyésztik. De a kisgazdánál is rendszerint találunk 1—2 anyakocát és legalább annyi hizósertést, amennyinek a húsa és zsírja a háziszükséglet kielégítésére elegendő.

Kétségtelen, hogy a sertés tenyésztésével foglalkozni Magyarországon a mai válságos időkben is érdemes. De nagy kérdés az, hogy *melyik sertésfajtának a tenyésztését célszerűbb jelkarolni az ország különböző vidékein és a különböző viszonyok között?*

Erre a kérdésre helyes feleletet csak a különböző sertésfajták igényeinek, ételszükségleteinek és a sertésvásárló és fogyasztó közönség kívánalmainak ismerete alapján adhatunk.

Ami a *mangalica* sertést illeti, igénytelenség tekintetében az első helyen áll. Kizáróan legelőn tartva is megél, sőt erdei legelőn makkoltatva meg is hizik. De szükség esetén legelő nélkül, tisztán konyhai és egyéb hulladéktakarmányon is tartható. Ha más takarmánnyal nem rendelkezünk, tisztán tengerivel is meghízalható.

A hízó sertésnek 1 kg súlygyarapodáshoz 5 kg tengeri sem kell, mert igen jól értékesíti a takarmányát.

A bánásmód, az ápolás, az elhelyezés tekintetében igénytelenebb háziállat nem is képzelhető. A legmostohább bánásmód, a legcsekélyebb ápolás mellett, ajtó- vagy tetőnélküli ólban is jól érzi magát és szépen fejlődik. A külterjes, kedvezőtlenebb viszonyok között való tenyésztés szervezetét az időjárás viszontagságaival, a hideggel, a meleggel,

sőt bizonyos mértékig a fertőző betegségekkel szemben is ellenállóvá fejlesztették. Igaz ugyan, hogy a gyengébb takarmányozás és a ridegtartás következtében lassan, csak 1½—2 év alatt fejlődik ki, de hizodalmasság tekintetében felülmúlja a világnak csaknem minden sertésfajtáját.

A jól hizott mangalica vágósúlya (leölt, megtisztított, felbontott és kizsigerelt állapotban) az élősúlynak 80%-a. A szalonna, a háj és a zsír mennyisége pedig a vágósúlynak 72—74%-át is eléri.

A magyar mangalica sertés iránt piacainkon állandó kereslet mutatkozik. A vásárlók különösen a fél és másfél év közötti süldőket keresik továbbnevelésre, illetve hizlalásra.

Mielőtt a sertést hizlalásra fognánk, el kell azt bírálnunk, hogy hizlalásra alkalmas-e. Mert csakis abban az esetben lesz fáradozásunknak megfelelő eredménye, befektetett tőkénk, illetve annak kamata csak akkor térül meg, ha az anyag, amelyet hizlalásra kiválasztottunk, a hizlás előfeltételeinek megfelel, kívánalmainkat minden tekintetben kielégíti.

A fajta keretén belül nem közömbös a gazdára, illetve a hizlóra, hogy milyen egyedeket állít hizóba. Ugyanahhoz a fajtához tartozó állatok közül egyiknek a hizlása a legjobb tőkebefektetés, a másiké pedig a ráfizetést jelentheti aszerint, amint az egyik egészségesebb szervezetű, jó étvágyú, igen jó takarmányértékesítő, míg a másik rosszevő, a felvett takarmányt nem használja ki, nem értékesíti olyan jól.

Nem lesz jó hizó a sertés, ha az fejletlen, megcsökött, ha nem elég nyugodt, hanem rebbenékeny, hegyesfülű, tüskés sertéjű. Jó hizlási eredményt várhatunk a sertéstől, ha annak a feje testéhez képest kicsi, formás, mellkasa pedig széles és dongás. Csak az ilyen mellkasban van egészséges tüdő, amely a hizlás ideje alatt oly szükséges és fontos kifogástalan légzést biztosítja. Hizlás szempontjából is rossz a lapos mell, valamint a felhúzódtott, úgynevezett agárgas, mert az ilyen hasban rossz emésztőszervek vannak. Nagyon fontos, hogy a sertés háta hosszú és széles legyen. A rövid és keskeny hátra, már csak helyszűke miatt sem rakódhatik sok hús és szalonna. Ne legyen a far csapott, mert akkor kisebb lesz a sonka. A lábak legyenek erősek. A csüd ne legyen hosszú, puha, mert akkor a hizlás alatt előálló nagy testsúlyt nem bírja meg. A fűkőrmök ne ériék a földet.

Tekintetbe kell venni a sertés korát és ivarát is. Az ivartalanított, a miskárolt vagy herélt sertés mindig nyugodtabb természetű, jobb takarmányértékesítő, tehát hizodalmasabb és éppen ezért hizlása eredményesebb is. Nem közömbös a sertésnek a betegségek iránti ellenállóképessége sem. Óriási jelentősége van a sertések átvészelt-ségének. Ha olyan farkát vagy egyedét hizlalunk, amely sertésvésszel fertőzött helyről származik ugyan, de a betegséget nem kapta meg, vagy ha abba beleesett is, de felgyógyult, hizlásuk eredményesebb lesz, mert ezek a sertések szerzett immunitásuknál fogva a betegségek ellenállanak.

A tulajdonképeni hizlalás előtt a süldők gyomrát tágitjuk ki teri-més takarmányok (burgonya, takarmánytök, répa, lóhere, korpa stb.) etetésével, hogy nagyobb abrakmennyiség befogadására alkalmassá tegyük.

Az 1—1½ éves mangalicák zsírhizlalásánál, de minden más hizlalásnál is a takarmányt az állat étvágya szerint kell adagolni. A hizlalás aranszabálya ez : csak annyit adjunk a hizónak, amennyit jóízűen, maradék nélkül elfogyaszt úgy, hogy evés után még ki is nyalja a vályút. A hizlalás elején és közepén saját súlya 4%-ának megfelelő mennyiségű takarmányt szokott a sertés általában jóízűen elfogyasztani, a hizlalás vége felé azonban már csak súlyának 2·5—3 százalékát.

Az általánosan szokásos árpa- és tengeridarával történő hizlalásnál úgy szokták az adagot összeállítani, hogy az első és második hónapban felerészben árpadarából, felerészben pedig tengeridarából álljon. Magas árpaárak esetén az árpa ebben az időszakban egészben vagy részben búzakorpával pótolható. A hizlalás harmadik és negyedik hónapjában az adagnak rendszerint egyharmada árpa, többi része tengeridara. Végül a hizlalás ötödik és hatodik hónapjában tisztán tengeridarát etetünk, mert akkor a sertés már csak zsírra hízik.

Az abrakba naponként és darabonként 5 gramm só és a csontok fejlesztése és erősítése céljából — különösen a hússertéseknél — 2—3% takarmányeszet adunk.

A hentesek nagy előszeretettel vásárolják az egy, egy és fél év körüli hizlalt sertéseket, melyeknek hátszalonnája nemcsak itthon adható el jó áron, de külföldön is keresett cikk. Zsirja elsőrendű minőségű, húsa pedig a különböző felvágottak készítésére kitűnő anyagot szolgáltat.

Az öreg korban hizlalt mangalica is nagy keresletnek örvend, mert húsa szalámi készítésére kiválóan alkalmas.

A mangalica sertés tenyésztésével érdemes és kell foglalkozni mindenütt, ahol nagykiterjedésű mocsaras vagy erdei legelőket akarunk kihasználni, ahol kevés a forgatókének s így költséges sertésólatok töke hiányában nem áll módunkban építeni, ahol legfeljebb olcsó deszkaólakra, pajtára vagy oldal-, esetleg tetőnélküli karámra telik csak, ahol a sertések takarmányozásához nem áll rendelkezésre főlőzött tej, savó, iró vagy más megfelelő, fehérjében gazdag takarmány, hanem csak tengerivel, árpával vagy hulladék gabonamaggal tudjuk etetni azokat, ahol csak a sovány süldőket, vagy a teljesen kihizlalt mangalicákat lehet jól értékesíteni.

Ilyen viszonyok között a takarmányozás, ápolás és elhelyezés tekintetében igényesebb húsfajtákat tenyészteni nem lehet. A hússertés a nem neki való viszonyok között fejlődésében visszamarad, csökkent és minden betegség iránt fogékony lesz. Ilyen körülmények között a hizlalási mérleg minden bizonnyal ráfizetéssel zárul.

A hússertések közül nálunk legáltalánosabban a *yorkshiret*, a *berkshiret* és a *nemesített német disznót* tenyésztik. Más fajtájú hússertés (cornwall, linkoishire, wessex) oly kisszámban fordul elő nálunk,

hogy az ország sertésenyésztése szempontjából különösebb jelentősége nincs.

Húsertésnek mondják általában azokat a nyugateurópai sertésfajtákat, melyek a zsírtermelő mangalicától eltérően kellő takarmányozás esetében fejlődésük befejezéséig túlnyomóan húst termelnek.

A húsertéseknek fiatal korban igen nagy fejlődési képességük van, fehérjedús takarmányozásra gyorsan fejlődnek, választás után hízóba állíthatók, másrészt sokkal szaporábbak, mint a mangalica.

A városi ember általában nem szereti a zsíros húst, mint amilyen a mangalicáé. Ellenben nagyon szívesen fogyasztja a finom hentesárúk: a prágai sonka, a karaj, a császárhús formájában elkészített húsertések húsát. Városokhoz, nagyobb népességű gócpontokhoz közeleső helyeken tehát érdemes és hasznalhajtó foglalkozás a húsertések tenyésztése és hizlalása.

A sikeres tenyésztésnek azonban első és legfontosabb feltétele az, hogy gabonán vagy burgonyán kívül fehérjedús takarmányunk is legyen. Ilyenek például a fölözött tej, a savó, az író, a lóhere, a lucerna, a borsó, a húliszt, a halliszt, a vérliszt, a szárított élesztő, a jóminőségű olajpogácsa, illetve extrahált olajos magliszt. Ezek hiányában a húsertés tenyésztése vajmi csekély haszonnal kecsegtet. Ha azonban a fajtájának megfelelő körülmények között belterjesen tenyésztjük, bőségesen etetjük, nagy szaporaságával és gyors növekedési képességével bőséges kamatot hoz a tenyésztésbe befektetett tőke után.

A yorkshire évente kétszeri malacozásra 18—20 darabot, a berkshire 16—17-et, a nemesített német sertés átlagosan 20 darabot ellik. A malacok 8—10 hetes korban választva 15—25 kilogramm súlyúak. Már három hetes korban kedvelt piaci árút szolgáltatnak. Súlyuk ekkor 4—6 kg. Formájuk tetszetős, húsuk kiválóan ízletes. Kétségkívül érdemes pecsenyemalac eladással is foglalkozni, azonban számottevő jövedelmet mégis csak a süldőhizlalás útján nyert, úgynevezett sonkamalacok adnak.

A húsfajták süldőit 3—4 hónapos korban célszerű hízóba állítani. A már előbb felsorolt fehérjében gazdag takarmányokkal készített dara vagy főtt burgonya etetésével úgy kell azokat takarmányozni, hogy három, esetleg négy hónap alatt testsúlyuk darabonként 65—70 kilogrammra emelkedjék.

A sonkasüldők húsából készítik a legfinomabb hentesárúkat: a prágai sonkát, a füstölt karajt, a császárhúst, a kolozsvári szalonnát.

Húsukban nincs nagyobb tömegű zsírszövet, hanem csak vékony zsírrétegek találhatók a finomrostú izmok között, ami a belőle készített hentesárúkat tartalmassá, ízletessé és könnyen emészthetővé teszi. A sonkasüldők húsa a hazai és a külföldi jóhírű éttermekben a borjúhúsnál is kedveltebb és drágább pecsenye.

A sertésenyésztő gazda szempontjából nagyjelentőségű az a körülmény, hogy a sonkasüldőhizlalás aránylag rövid idő alatt jól kamatoztatja a befektetett tőkét.

A hússüldő 5½—6 hónapos korban már kész eladható árú, míg a mangalicafajtánál, még ha a süldőket hizlaljuk is legalább egy eszten-

deig, sőt leggyakrabban egy és fél évig is kell azokat tartani és hizlalni.

Előnye a hússertésnek az is, hogy kicsiben való tartásához nem szükséges feltétlenül legelő. Ólban tartva megelégszik kaszált zöldlucernával vagy lóherével és igen jól értékesíti a konyhai hulladékokat is. Zárt udvarban felnevelhető és meghízítható. Szelidebb természetű mint a mangalica, ivarzásakor nem forgatja fel a padlózatot és nem hányja szét az ólját, amit a mangalica bizony megtesz.

A hússertés amikor teljesen kifejlődött, zsirra is kihízítható. A zsirra hizlalt sertés mindenkor kelendő árú, de legjobban télen vásárolják, amikor a szalámigyárakban az idény megkezdődik.

A hússertések közül Magyarországon a yorkshire a legelterjedtebb. Tisztavérű tenyésztésével sok nagygazdaságban foglalkoznak. Kisgazdánál tisztavérben ritkán, ellenben keresztezve, főként mangalicával az ország minden részében megtalálható. A keresztezésből származó első ivadéknak ugyanis igen nagy gazdasági előnye van. Gyorsan fejlődik, kitűnően hízik, egyesíti magában a mangalica sertés edzettségét és kisebb igényűségét a hússertések gyorsabb fejlődő- és hízóképességével.

A keresztezett sertések e nagy előnyeinek nemcsak a nagy, hanem a kisgazdák is tudatában vannak. Éppen ezért keresztezik a mangalicát hússertéssel, főként yorkshireivel. A keresztezett állatokat leginkább hizlalásra, a kisgazdák pedig továbbtenyésztésre is használják.

Az elmondottak alapján megadhatjuk a feleletet arra a kérdésre, hogy *mangalicát* vagy *hússertést* *tenyészünk-e!*

Minden gazda azzal a sertésfajtaival foglalkozzék, amelynek a nála rendelkezésre álló vagy biztosítható takarmányok, az elhelyezési és egyéb gondozási viszonyok megfelelnek és amelynek eladásra szánt egyedei a környékbeli piacokon jól értékesíthetők.

A közeli piacon való értékesítés lehetősége nem jön számításba abban az esetben, ha a gazda kész sertéseit távolabbi piacokra, nagyvárosokba alkalmas módon, például teherautóval vagy vasúton, fel tudja szállítani.

A mangalica sertés alkalmazkodott a legtökéletesebben a mi szélsőséges időjárásunkhoz, a kemény téli hideghez, a hosszú perzselő nyári meleghez és szárazsághoz. Ez tűri el a legmostohább takarmányozást, a tisztán silány legelőn való tartást. A magyar föld hizlalótakarmányával meghízálva sok zsírt és finom szalonnát termel, ami a magyar népnek nélkülözhetetlen és régóta kedvenc eledele.

Mostohább, külterjesebb viszonyok között tehát mangalicasertést tenyészünk.

Ahol pedig a hússertéseknek a takarmányozás, az elhelyezés, az ápolás és a gondozás iránti nagyobb igényeit is ki tudjuk elégíteni, ott helyénvaló, saját vagyonosodásunk érdekében szükséges és célszerű a hússertésenyésztést felkarolni. A hússertés a nagyobb befektetés, a bőségesebb takarmányozás, az emberséges, szelid bánásmódot nagy szaporaságával, gyors fejlődőképességével, hizodalmasságával

normális értékesítési lehetőségek esetén, aránylag rövid idő alatt bőséges kamatot fizethet a gazdának.

Sohasem szabad azonban szem elől tévesztenünk, hogy ezt a hasznot csak akkor érhetjük el, ha a tenyésztésnek minden kedvező feltétele meg van. Ha ugyanis megfelelő elhelyezésről és gondozásról, a gyors fejlődést biztosító fehérjedús takarmányozásról nem gondoskodhatunk, illetve ha szegényes, rideg ólaink vannak s gyenge legelőket akarunk sertésekkel hasznosítani, a hússertéstől hasznot nem várhatunk. Ilyen helyen maradjunk csak meg a bevált mangalicánál.

Tájékozatlanságának és meggondolatlanságának már sok gazda adta meg súlyosan az árát, amikor azt hitte, hogy a mangalicának való rideg tartás mellett a hússertéssel jobb eredményt fog elérni. Az eredmény az lett, hogy a hússertés a neki meg nem felelő viszonyok között alig fejlődött, csenevész maradt, ellenállóképességét elveszítve, nagy százalékban elhullott. A kárvallott gazda pedig — kijelentve, hogy a hússertés semmirevaló állat — visszatért a mangalica tenyésztésére.

Sok esetben láthattuk ezt a köztenyésztésben is. Mégsem adhatunk igazat annak, aki egyoldalúan áll akár a hússertés, akár a mangalica mellé s azt hirdeti, hogy például a mangalica jobb fajta, mint a hússertés. Igen, jobb azok között a külterjes viszonyok között, amelyekre az előzőkben rámutattunk.

Oktalanság volna azonban mangalicát tartani ott, ahol a körülmények a hússertésnek kedveznek.

Okszerűen akkor járunk el, gazdálkodásunkat akkor tesszük jövedelmezővé, ha ezt az elvet tartjuk szem előtt — divattól és jelszavaktól függetlenül — *mindent a maga helyére!*

